

**PEDAGOGIKA VA TA’LIM OLIISHNING ZAMONAVIY USULLARI:
YOSHLARNI YETAKCHILIK VA TADBIRKORLIKKA
YO’NALTIRISHNING TA’LIMiy JIHATLARI**

Umaraliyeva Hilola Azamjon qizi
Namangan davlat pedagogika instituti
aniq va tabiiy fanlar kafedrasi texnologik
talim yonalishi 1 - kurs talabasi
Ilmiy rahbar: Tillayev Bobomurod

Annotatsiya, *Ushbu maqolada bugungi zamonaviy ta’lim jarayonida yoshlarning liderlik va tadbirkorlik salohiyatini oshirishning pedagogik asoslari, o’qitishning innovatsion usullari va interfaol metodlar orqali yetakchilik va tashabbuskorlikni shakllantirish masalalari yoritilgan. Mavzuga oid nazariy qarashlar, xorijiy va milliy tajribalar, amaliy tavsiyalar keltirilgan.*

Kalit so‘zlar: *zamonaviy ta’lim, yetakchilik, tadbirkorlik, interfaol metod, innovatsiya, ijtimoiy faollik.*

Annotation, *This article highlights the pedagogical foundations for enhancing the leadership and entrepreneurial potential of youth in today’s modern educational process. It discusses the development of leadership and initiative through innovative teaching methods and interactive techniques. The article also presents theoretical perspectives, international and national experiences, and practical recommendations related to the topic.*

Keywords: *modern education, leadership, entrepreneurship, interactive method, innovation, social activity.*

Аннотация, *В данной статье освещаются педагогические основы повышения лидерского и предпринимательского потенциала молодежи в современном образовательном процессе, вопросы формирования лидерства и инициативности с помощью инновационных методов обучения и интерактивных методик. Представлены теоретические взгляды, зарубежный и отечественный опыт, а также практические рекомендации по теме.*

Ключевые слова: *современное образование, лидерство, предпринимательство, интерактивные методы, инновации, социальная активность.*

Kirish

Bugungi globallashuv davrida ta'lim sohasidagi asosiy vazifalardan biri – yoshlarni mustaqil fikrlovchi, faol, tashabbuskor, zamon bilan hamqadam yetuk shaxs sifatida shakllantirishdir. Ayniqsa, yetakchilik va tadbirkorlik ko'nikmalari ularning kelajakdagi ijtimoiy-iqtisodiy faolligini belgilovchi muhim omil hisoblanadi. Shu sababli ta'lim tizimida yoshlarni nafaqat bilim bilan, balki amaliy ko'nikmalar bilan ham qurollantirish zarurati tug'ilmoqda.

Asosiy qism

1. Zamonaviy ta'lim va uning xususiyatlari

Zamonaviy ta'lim bu – an'anaviy yondashuvlardan voz kechib, talabaning shaxsiy qiziqishlari, hayotiy tajribasi va faol ishtirokiga asoslangan ta'limdir. Bunda quyidagilar muhim o'rin tutadi:^[59].

- Raqamli texnologiyalardan foydalanish (Google Classroom, Zoom, Quizlet);
- Tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga yo'naltirilgan topshiriqlar;

Amaliyotga yo'naltirilgan loyiha asosida ta'lim.

2. Yetakchilik (liderlik) tushunchasi va uni shakllantirish

Yetakchilik – bu boshqalarga ilhom berish, ularni umumiy maqsad sari yetaklash, muammolar yechimini topishda faol ishtirok etish va to'g'ri qarorlar qabul qila olish qobiliyatidir. Zamonaviy jamiyatda liderlik faqat rahbarlarga emas, balki har bir shaxsga kerak bo'lgan muhim ko'nikma sifatida qaralmoqda.

Liderlik shunchaki boshqaruv emas, balki mas'uliyatni o'z zimmasiga olish, jamoada uyg'unlik yaratish, nizolarni hal qilish, boshqalarni rag'batlantirish va natijaga erishish san'atidir. Bu ko'nikma ayniqsa ta'lim muassasalarida erta shakllantirilsa, yoshlarning kelajakda faol, tashabbuskor va o'ziga ishongan inson bo'lib yetishishiga xizmat qiladi. Ta'lim jarayonida yetakchilik salohiyatini rivojlantirish uchun quyidagi usullar samaralidir:

“Talaba sardorligi” tajribasiro O'zbekistonning ko'plab oliy ta'lim muassasalarida amalda bo'lgan bu tizimda har bir akademik guruh sardori belgilanadi. Sardor

guruhdagi tashkilotchilik ishlarini olib boradi, jamoadagi muammolarni hal qilishda vositachi bo‘ladi, o‘qituvchi va talaba orasidagi muloqotni kuchaytiradi. Bu orqali talabada mas’uliyat, tashabbuskorlik, muomala madaniyati, tashkilotchilik va muvofiqlashtirish ko‘nikmalari shakllanadi.

Guruhlarda rollar orqali ish taqsimoti. O‘quvchilarning kichik guruhlarda ishlashi davomida ularning har biriga alohida rol berish (rahbar, referent, hisobotchi, tayyorlovchi, taqdimotchi kabi) ular orasida ijtimoiy faoliyat, muomala va yetakchilikni rivojlantiradi. Har bir ishtirokchi o‘z rolini bajarayotib, jamoaviy ishning muhim bo‘g‘ini ekanini his qiladi.

Jamoaviy loyihalar va munozaralar tashkil etish. Maktab va OTMlarda tashkil etiladigan jamoaviy loyihalar (masalan, ekologik loyiha, ijtimoiy muammo bo‘yicha yechim taklifi, innovatsion g‘oyalar tanlovi) orqali talabalar va o‘quvchilar o‘z fikrini ochiq bildiradi, boshqalar fikrini tinglaydi, va qaror qabul qilishda faol ishtirok etadi. Munozaralar esa ularda mantiqiy fikrlash, isbotlash, murosaga kelish va auditoriya oldida nutq so‘zlash qobiliyatini shakllantiradi. etish.

3. Tadbirkorlik ko‘nikmasi: bugunning zarurati

Tadbirkorlik – bu nafaqat biznes boshlash balki, har qanday sharoitda muammoni ilg‘or g‘oya va tashabbus orqali hal qila olish, yangi imkoniyatlar yaratish, resurslardan samarali foydalanish qobiliyatidir^[60].

Bugungi kunda jamiyatda innovatsion fikrlovchi, tashabbuskor yoshlarning roli ortib bormoqda. Shu sababli maktab va oliy ta‘lim muassasalarida tadbirkorlik ko‘nikmasini shakllantirish dolzarb ahamiyatga ega. Tadbirkorlikni erta yoshdan o‘rgatish – o‘quvchilarda mas’uliyat, mustaqil fikrlash, riskka tayyorlik, vaqt va resurslarni boshqarish, moliyaviy savodxonlik kabi muhim ko‘nikmalarni rivojlantiradi. Bu esa ularning nafaqat kelajakdagi kasbiy faoliyati, balki shaxsiy hayoti uchun ham foydalidir.

Tadbirkorlikni o‘rgatishda quyidagi amaliy yondashuvlar samarali hisoblanadi: “Biznes-loyiha haftaligi” – bu bir haftalik loyihaviy faoliyat bo‘lib, o‘quvchilar guruhlariga bo‘linib, o‘zlarining kichik biznes g‘oyalarini ishlab chiqadilar. Har bir loyiha moliyaviy, ijtimoiy va ekologik jihatdan tahlil qilinadi, hakamlar tomonidan baholanadi. Bu nafaqat ijodiy fikrlashni, balki jamoada ishlash, o‘z fikrini himoya qilish ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

“Mini market” amaliy mashg‘ulotlari – o‘quvchilar maktab hududida vaqtincha kichik savdo maskanlarini tashkil etib, o‘zlari tayyorlagan mahsulot yoki xizmatni sotadilar. Bu jarayonda ular mahsulotni tayyorlash, narxlash, marketing qilish, xaridorlar bilan muloqot qilish kabi haqiqiy biznes muhitini boshdan kechirishadi.

“Start-up” g‘oya tanlovlari – o‘quvchilar o‘z innovatsion biznes g‘oyalarini taqdim etadilar. Ular uchun mentorlar tayinlanadi, loyiha taqdimotlari tashkil qilinadi. Eng yaxshi start-up g‘oyalar mukofotlanadi va keyinchalik amaliyotga tatbiq qilinadi. Bu yoshlar orasida raqobatbardoshlik, o‘ziga bo‘lgan ishonch va tashabbuskorlikni oshiradi.

Bundan tashqari, tadbirkorlik bo‘yicha master-klasslar, muvaffaqiyatli biznesmenlar bilan uchrashuvlar, ijtimoiy loyihalar ustida ishlash kabi mashg‘ulotlar ham muhim rol o‘ynaydi. Har bir fan doirasida real hayotiy masalalar orqali iqtisodiy tafakkurni rivojlantirish mumkin.

4. Interfaol metodlar va innovatsiyalar.

Yuqoridagi maqsadlarga erishishda quyidagi metodlar samarali:

1. Aqliy hujum – yangi g‘oyalarni ishlab chiqish;
2. Debat – liderlikni va nutq madaniyatini oshirish;
3. Case-study – hayotiy vaziyatlar orqali qaror qabul qilishni o‘rgatish;
4. Fishbone, SWOT tahlil – muammolarni tizimli tahlil qilish^[61].

Innovatsion vositalar: smart doskalar, VR texnologiya, video simulyatsiyalar dars samaradorligini oshiradi.

5. Xorijiy va mahalliy tajribalar.

Bugungi globallashtirish davrida ta’lim tizimida tadbirkorlikni rivojlantirishda xorijiy va mahalliy tajribalarni o‘rganish va ularni amaliyotga tatbiq etish muhim ahamiyat kasb etadi.

Finlyandiya tajribasi. Dunyodagi eng ilg‘or ta’lim tizimlaridan biri bo‘lgan Finlyandiya tadbirkorlik ko‘nikmasi erta yoshdan boshlab o‘rgatiladi. Bu yerda: O‘quvchilarga o‘z tashabbuslarini ilgari surish, rejalashtirish va sinf doirasida amalga oshirish imkoniyati yaratiladi. Masalan, “O‘quvchi kompaniyasi” (Student company) loyihasi orqali o‘quvchilar real biznes yaratadi, mahsulot ishlab chiqaradi va uni sotadi. Har bir o‘quvchi o‘zining qiziqishiga mos yo‘nalishda kichik start-up yaratish bo‘yicha amaliy mashg‘ulotlar o‘taydi. Ta’limda amaliyot va tajriba asosida o‘rgatish

usullari ustuvor bo‘lib, ustozlar ko‘proq yo‘naltiruvchi va maslahat beruvchi sifatida ishtirok etadi. Bu tajriba o‘quvchilarda mas‘uliyat, mustaqil fikrlash va ijodkorlikni rivojlantirishga xizmat qiladi.

O‘zbekiston tajribasi.

Mamlakatimizda ham yoshlar salohiyatini ro‘yobga chiqarish borasida keng ko‘lamli ishlar amalga oshirilmoqda. Xususan: “Besh muhim tashabbus” doirasida yoshlarning bo‘sh vaqtini mazmunli tashkil etish, ularni san‘at, sport, IT va kitobxonlikka jalb qilish, hamda tadbirkorlik ruhini shakllantirish ustuvor yo‘nalishlar qatoriga kiradi.

Har bir hududda “Yoshlar innovatsiya markazlari”, “Start-up markazlar” faoliyati yo‘lga qo‘yilib, yoshlarning ilg‘or g‘oyalari qo‘llab-quvvatlanmoqda. OTMlar va umumta‘lim maktablarida “Tadbirkorlik asoslari” bo‘yicha alohida fan joriy etilgan bo‘lib, o‘quvchilarga nazariy bilim bilan birga amaliy mashg‘ulotlar ham taklif etilmoqda^[62].

Shuningdek, “Yoshlar – kelajagimiz” jamg‘armasi orqali yosh tadbirkorlarning start-up loyihalariga imtiyozli kreditlar ajratilmoqda, bu esa ularning tashabbuslarini real biznesga aylantirish imkonini bermoqda.

Xulosa, Zamonaviy ta‘lim – bu yoshlarni faqat bilim bilan emas, balki amaliy, ijtimoiy va iqtisodiy jihatdan yetuk shaxs etib tarbiyalash tizimidir. Yetakchilik va tadbirkorlikni o‘rgatish esa bu jarayonning muhim yo‘nalishlaridan biridir. Interfaol metodlar, loyiha asosida ta‘lim, innovatsiyalar orqali ta‘lim samaradorligini oshirish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. I.A. Karimov, Yuksak ma‘naviyat – yengilmas kuch, Toshkent: Ma‘naviyat, 2016.
2. A. Muminov, Zamonaviy ta‘limda yetakchilik ko‘nikmalari, Toshkent: O‘zbekiston pedagogika nashriyoti, 2020.
3. D. Sobirova, “Yoshlarning tadbirkorlik ko‘nikmalarini shakllantirishda maktab ta‘limining roli”, Ta‘lim va rivojlanish, 2021, 4(2), 45-51.

4. T. Usmonov, Innovatsion yondashuvlar asosida tadbirkorlikni rivojlantirish, Toshkent: Ilm Ziya, 2019.

5. Sh. Jalolov, “O‘quvchilarda liderlik sifatlarini shakllantirishda jamoaviy ishlarning o‘rni”, Pedagogika va psixologiya, 2022, №3, 62-65.

6. UNESCO. Entrepreneurship Education: A Guide for Educators, Paris: UNESCO Publishing, 2017.

7. OECD. Fostering Students’ Creativity and Critical Thinking, OECD Publishing, 2019.

8. X. Jo‘rayev, Ta’lim jarayonida innovatsion texnologiyalar, Toshkent: Fan va texnologiya, 2021.

9. R. Sattorov, “Yoshlar startap faoliyatini rag‘batlantirishda ta’lim muassasalarining o‘rni”, Yosh olim, 2023, №1, 77-82.

10. M. Tursunova, “Besh muhim tashabbus doirasida yoshlar liderligini rivojlantirish”, Ijtimoiy fanlar, 2022, №2, 53-58.